

Павло Боровець

**НІМЕЦЬКІ АРХЕОЛОГІЧНІ АЛЬБОМИ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.
У ФОНДАХ КАФЕДРИ АРХЕОЛОГІЇ КНУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

В лютому 2015 р. в бібліотечні фонди кафедри археології Київського національного університету ім. Т. Шевченка з ІА НАНУ було передано на зберігання низку археологічних альбомів, що перебували в неупорядкованому стані: серед них були, як окремі листки з текстами німецькою мовою і малюнками, так і по кілька копій одного альбому. Та й не всі альбоми мали оригінальну обкладинку. Було кілька порожніх тек-обкладинок. Деякі альбоми були позначені ручкою або олівцем зі вказівкою років випуску або порядкового номеру альбому.

Впорядковувала колекції альбомів ініціативна група студентів-магістрів у складі П. Боровця, Г. Філіпової та М. Колибенка під керівництвом завідувачки учбово-археологічного музею та фондів кафедри археології Л.Г. Самойленко. Під час впорядкування встановлено, що альбоми випускав Німецький археологічний інститут в останній третині ХІХ – першій пол. ХХ ст. (з 1874 р. мав статус Імператорського німецького археологічного інституту). Це були звіти про роботу римського та афінського відділень Інституту. Крім німецьких вчених, у роботі над альбомами брали участь також італійські дослідники: два випуски 1891 р. «*Monumenti pubblicati dall'istituto di corrispondenza archeologica*» і «*Monumenti inediti*» вийшли італійською мовою. Центральний орган управління Інституту знаходився в Берліні і координував роботу відділень, а також опікувався виданням археологічних альбомів, що сприяло співпраці вчених різних країн та швидкому оприлюдненню відкритих пам'яток [1, 406].

Більшість з 76-ти альбомів (з яких 25 є окремими випусками, решта – їхніми копіями) мають вигляд великих картонних тек-обкладинок (42 x 59 см), в яких знаходяться окремі листки з текстом і ілюстраціями. На теках-обкладинках наклеєні етикетки з назвою альбома, порядковим номером, прізвищем автора, роком випуску, змістом і переліком ілюстрацій.

Найчисленнішими (15 випусків, разом з копіями – 52) є альбоми серії «Пам'ятки старовини» (*Antike Daenkmäler*) за 1886–1927 рр. Альбоми мають таку нумерацію: спочатку – позначення тому (напр., Bund I), потім – зошиту. Том I містить п'ять зошитів зі звітами про результати досліджень у 1886–1890 рр. Тематика випусків різноманітна: повідомлення про саркофаги, скульптури, мозаїку, фрески на стінах храмів та гробниць, кераміку та зображення на ній, античну архітектуру храмів, плани забудови кварталів античних міст, схему каналізації стародавнього Риму, етрусський саркофаг в музеї Лондона та варіанти антефіксів на фасадах храмів в Афінах.

Особливу увагу привертають ілюстрації. Більшість – багатокольорові якісні зображення: античного посуду, фресок і мозаїк на стінах, стелі і підлозі; фотографії античних скульптур, гробниць, храмів; карти-схеми забудови стародавніх міст та креслення архітектурних споруд; інші – чорно-білі. Швидше за все, ілюстрації в альбомах виконані популярним в ті роки методом гравірувальної техніки літографії [2, 13]. Крім двох згаданих італомовних альбомів, присвячених археології стародавнього Риму, в збірці є альбом 1930 р. «*Altertümer von Pergamon*» з описом старожитностей античного міста Пергама; два альбоми відомих німецьких дослідників Георга Льюшке та Адольфа Фюртвенгера 1879 р. «*Mukenische thongefaesse*» і 1886 р. «*Mukenische vasen*» з каталогами мікенської кераміки [3, 106]. Два альбоми 1920-х рр. випуску присвячені скульптурам античних богинь з Берлінського музею. Найпізніший за часом випуску (1939) альбом має назву «*Der spatantike bildschmuck des konstaninsbogens*». В колекції є також атлас «*Atlas zu olimpische forschungen*» (1944).

Ступінь збереженості та повноти у альбомів різні. Трапляються як випуски, що мають по п'ять копій, з усім комплектом аркушів з текстами та ілюстраціями, так і неповністю укомплектовані випуски в одному екземплярі. Також є кілька окремих аркушів, непов'язаних з жодним з наявних у колекції випусків.

Цікавим питанням є, як німецькі археологічні альбоми опинилися в Україні. Ймовірно, вони потрапили до Києва після Другої світової війни як військові трофеї. Опосередкованим свідченням цього є те, що згаданий атлас датується 1944 р., тобто раніше цього року опинитися на території Радянського Союзу вони не могли.

Іншою особливістю альбомів є те, що на жодному з них немає штампів бібліотек або наукових фондів.

Зусиллями Л. Самойленко було встановлено, що спочатку альбоми зберігали в бібліотеці у НЗ «Софія Київська», за словами С. Буйських, начебто в якомусь підвальному приміщенні. Під час ремонту в будівлі бібліотеки їх перемістили до бібліотеки ІА НАНУ, де вони і перебували до лютого 2015 р.

Після закінчення впорядкування колекції, ініціативна група студентів вирішила провести в Червоному корпусі КНУ ім. Т. Шевченка в травні 2015 р. виставку цих альбомів. Її відвідало чимало студентів та викладачів історичного факультету.

Отже, німецькі археологічні альбоми останньої третини ХІХ – першої половини ХХ ст. є бібліографічною рідкістю. Їх можна вважати унікальним зразком видавничої справи і графічного мистецтва. Вони є важливим історичним джерелом, яке можна використовувати для дослідження античного мистецтва та архітектури, а також розвитку археології, як науки.

Література

1. Бузескул В. **Введение в историю Греции. Обзор источников и очерк разработки греческой истории в ХІХ и в начале ХХ в.** Москва, 2005.
2. Суворов П. **Искусство литографии.** Москва, 1952.
3. Wolf-R Megow: *Georg Loeschcke // Porträts und Kurzbiographien von Klassischen Archäologen deutscher Sprache.* von Zabern. Mainz, 1988.